

**Sotsiaaldemokraatliku
Erakonna programm
2007. aasta
Riigikogu valimisel**

Sissejuhatus	4
Inimene ja riik	5
Lõimumine	7
Haridus	8
Kultuur	9
Kehaline aktiivsus ja sport	12
Sotsiaalne kaitse	13
Lapsed ja pere.....	14
Eakad	15
Erivajadustega inimesed	16
Rahvastiku tervis	16
Majandus	17
Arengueeldused	17
Innovatsioon ja arendustegevus	18
Töö ja palgapoliitika.....	18
Maksud ja rahandus.....	19
Energeetika ja kütus	20
Infrastruktuur ja transport.....	21
Ettevõtlus- ja majanduskeskkond	21
Maaelu	22
Külaühiskond	23
Maaettevõtlus ja põllumajandus	23
Kalandus.....	24
Metsandus.....	24
Keskkond	24
Looduslik mitmekesisus	24
Jäätmemajandus	25
Keskkonnaohutus Läänemerel	25
Keskkonnakaitset edendavad meetmed.....	25
Sisejulgeolek	26
Kaitsepoliitika	28
Eesti ja maailm	28

Sissejuhatus

Eesti on olnud edukas, kuid edukuse viljad on jäänud paljudele kättesaamatuks. Lastega pered, pensionärid, päästetöötajad, õpetajad, kultuuritöötajad, politseinikud, riigiametnikud, õed, maainimesed on riigile rohkem andnud, kui vastu saanud. Peame senist, kitsalt makromajanduslikule edule suunatud kurssi muutma. Peame pidurdama süvenevat kihistumist, Eesti ühiskonna lõhenemist ja taastama inimeste usalduse oma riigi vastu. Täna Eestis piiravad inimeste vabadust vaesus ja regionaalsed arenguerinevused. Eesti vajab visiooni, mis ühendaks majandusvabaduse solidaarsuse ja ühiskonnasidususega.

Demokraatliku õigusriigi areng on peatunud. Riiki puudutavad otsused tulenevad sageli isiklikest ja parteilistest sidemetest. Levinud on poliitikas lubamatu juriidiliselt-on-kõik-korrektne-hoiak. Kuigi kõike ei saa seadustega reguleerida, vajame palju õiglasemat seadusandlust, mis ei riivaks kodanike õiglustunnet ja põhineks selgetel, kõigile ühetaolistel kohustuslikel reeglitel, mitte otsustajate suval. Vajame otsustusvõimelist valitsust. Vajame haldussüsteemi, mis oleks kompetentne, ratsionaalselt majandav ja demokraatlik.

Eestlasi on vähe ja seetõttu on iga inimene tähtis. Ei saa lubada, et ainumagi inimese võimalik panus Eesti arendamisse jääb andmata vaid seepärast, et riik ei loo selleks võimalusi. Elame raisates, omaenda ja laste tuleviku arvel. Raiskame ressursse, sealhulgas inimkapitali. Noored jäävad sageli vajaliku hariduseta, haritud spetsialistid leiavad mujal parema elu ja töö. Peame küsima, miks nii paljud siit lahkuvad. Mida nad otsivad: kas paremat palka, paremaid tingimusi või huvitavamat tööd? Ning siis tuleb küsida, mida peaksime tegema, et haritud spetsialistid Eestisse jääksid.

Peame oma ressursse targalt kasutama. Eesti tee on teadmispõhine majandus, suure lisandväärtuse tootmine. See tähendab oluliselt suuremat vastutustunnet suhtumises inimkapitali – hindamatusse varandusse, mis koosneb iga Eesti inimese võimetest, oskustest ning tahtmisest parandada iseenda ja oma lähedaste elujärge. Vajame majandusarengut toetavat teadus- ja arendustegevuse kava, efektiivselt toimivat kutse- ja täiendõpet.

Vajame pikkade ravijärjekordade asendamist kõigile vaba ja õigeaegse raviteenusega; koolist väljalangemise ja üldise õppemaksu asendamist isikupärase ja tasuta haridustega; õhukese ja nõrga riigi asendamist tugeva ja hooliva riigiga; allhankete rajatud majanduse asendamist innovatsioonile rajatud majandusega. Vajame sundparteistatud, ükskõiksete ja alamastud ametnike asemel kompetentseid ja inimväärikust austavaid ning hästi tasustatud ametnikke.

Sotsiaaldemokraadid ütlevad: vabaks ja õnnelikuks läbi võrdsete võimaluste. Sageli ei ole inimeste vaesuses süüdi nende endi vähene tublidus, vaid vead ühiskonnakorralduses – olgu selleks kvaliteetset haridust võimaldava kooli puudumine kodu lähistel, ebaõiglaselt madal töötasu, ebaühtlane ettevõtluse areng regiooniti vm.

Sotsiaaldemokraadid ei vastanda sotsiaalset õiglust majanduslikule rikkusele. Me ütleme: sotsiaalne õiglus ja majanduslik rikkus. Me ei räägi õpetajatest, politseinikest, meditsiinitöötajatest, päästetöötajatest ja teistest avalikest teenistujatest kui rikkuse ümberjaotajatest, vaid kui rikkuse põhilistest loojatest ja hoidjatest. Me hindame eakate inimeste ja noorte perede panust Eesti arengusse. Sotsiaaldemokraadid pooldavad kõigile kättesaadava kvaliteetse avaliku teenuse arendamist. Üha madalamaks kärbitavad maksud muudavad hariduse, tervishoiu ja turvateenuse tasuliseks ning seega paljudele kättesaamatuks.

Mõnisada krooni rohkem taskus ei kaalu üles kordi enam suurenevaid varjatud kulutusi. Eesti vajab häid õpetajaid, arste, politseinikke, õdesid ja päästetöötajaid. Seepärast peatavad sotsiaaldemokraadid maksude alandamise.

Sotsiaaldemokraadid ei vastanda sotsiaalseid tagatise konkurentsivõimele. Me ütleme: sotsiaalsed tagatised ja konkurentsivõime. Alamakstud, viletsa tervise ja sotsiaalse turvatundeta töötajaja ei loo konkurentsivõimet, vaid toodab ettevõtjatele jätkusuutmatut hõlptulu. Eesti ei vaja selliseid töötajaid ega ettevõtjaid.

Sotsiaaldemokraadid ei küsi, kas investeerida tulevikku või olevikku. Me ütleme: ilma investeeringuteta olevikku, lastesse, haridusse, tervishoidu ja turvalisusse pole neid, kelle hüvanguks investeerida tulevikku. Me ütleme: investeerime nii olevikku kui tulevikku. Eesti investeeringud avalikku sektorisse, pensionidesse ja sotsiaaltoetustesse ei tohi maha jääda meie majanduskasvust ega muutuda üksikute poliitikute ühekordseteks jõululingitusteks, et rahva raha eest endale hääli osta.

Erakondadevaheline võitlus, koostöö puudumine ja ausa mängu reeglite hülgamine ei taga Eestile kogu ühiskonda arvestavat stabiilset arengut. Kutsume kõiki erakondi jõudma kokkuleppele meie strateegilise arengu küsimustes. Kutsume üles leidma programmilist ühisosa kõigis tähtsates riigielu valdkondades.

Seisame järjekindlalt demokraatlike otsustusmehhanismide juurutamise ja kodanikuaktiivsuse suurendamise eest. Lähtume põhimõttest, et mis tahes poliitiline otsus on õige vaid siis, kui see on sündinud avalikes diskussioonides vabade, sõltumatute, iseseisvalt mõtleivate kodanike koostöö tulemusena.

Inimene ja riik

Leiame, et “õhukese riigi” poliitika on saanud tekkida vaid vähese kodanikuaktiivsuse tingimustes. “Õhuke riik” ei suuda tagada kogu rahva turvalisust, kvaliteetset haridust ega tervishoidu.

Riik on kodaniku jaoks, mitte kodanik riigi jaoks. Riik peab kindlustama kõigile maksumaksjatele võrdsed võimalused kvaliteetse avaliku teenuse saamiseks, olenemata sellest, kas elatakse piirivallas või pealinnas; kas ollakse ettevõtja või tööline, talunik või lasteaednik, noor või vana, eestlane või muulane.

Et riik kaitseks rahva ühishuve, on vaja tugevat parlamentaarset demokraatiat ja kodanike tegelikku osalust võimu teostamisel. Eesti ühiskonnas on vähe diskussioone, puudub dialoog. Kodanikuühendustel peab olema reaalne võimalus kontrollida ja mõjutada rahva jaoks oluliste otsuste sisu. Selle saavutamiseks peab Riigikogu muutuma valitsuskoalitsiooni ripatsist rahva tahte tegelikuks väljendajaks, läbipaistva ja ausa riigijuhtimise kantsiks. Kõik riigielu tähtsad otsused tuleb enne Riigikogus ja valitsuses vastuvõtmist avalikult läbi arutada, kaasates arutellu senisest rohkem kodanikuühendusi ja eksperte. Riiklik järelevalve peab muutuma tõhusaks ka riigi enda või tema nimel tegutsejate suhtes – juriidiliselt-on-kõik-korrektne-mentaliteet peab kaduma. Meedia peab olema poliitiliselt sõltumatu, et avalikkus saaks objektiivset informatsiooni ja tagatud oleks sõltumatu kriitika avaldamise võimalus.

Inimväärikust austavad ja vastutustundlikud avaliku sektori töötajad – arstid, päästjad, politseinikud, õed, riigiametnikud ja õpetajad – tagavad riikluse toimimise ja loovad turvalise

elukeskkonna. Riigiametid, politseijaoskonnad, kohtud, koolid, haiglad ja riigiettevõtted peavad saama tegutseda vabana poliitilistest võimumängudest. Esikohale tuleb seada ametnike ja juhtide professionaalne ettevalmistus ning kohusetundlikkus, mitte erakondlik kuuluvus.

Eesti arengu üheks põhiliseks takistajaks on riigi ülesehitusest tulenev haldussuutmatuse. Ühelt poolt pidurdavad arengut väikesed omavalitsused, kellele on pandud üle jõu käivad ja eelarvevahenditega katmata ülesanded, teiselt poolt riigijuhtimise liigne tsentraliseerimine ja erakonnastamine ning maksumaksja raha kulutamine suureneva bürokraatia ülalpidamiseks ja poliitiliste toetuse kinnimaksmiseks. Samas on Euroopa Liidu toetusraha saamine takistatud ametkondade bürokraatliku suhtumise ja rahandusministeeriumi suutmatuse tõttu toetusskeemi administreerida.

Selleks et Eesti riik muutuks demokraatlikumaks ja oma kodanikele lähedasemaks ning riigivalitsemine tõhusamaks ja õiglasemaks, kavandavad sotsiaaldemokraadid valitsusse kuuludes järgmisi muudatusi:

- Teeme lõpu sundparteistamisele. Koos kõrgete nõudmiste esitamisega avalikele teenistujatele, kehtestame neile konkurentsivõimelise palga ja sotsiaalsed tagatised. Kehtestame kõrgharidusega avalike teenistujate palga alammääraks üldjuhul Eesti keskmise palga.
- Muudame senist valitsemiskultuuri. Reegliks saab kodanikuühenduste ja asjatundjate laia ringi kaasamine kõigi otsuste ettevalmistamisse. Arendame välja mittetulundusühingute tugisüsteemid analoogselt ettevõtlust toetavate süsteemidega.
- Suurendame Riigikogu rolli avaliku järelevalve teostajana valitsuse tegevuse üle. Võtame kõik riigile tähtsad otsused vastu demokraatliku menetluse kaudu Riigikogus, toetudes avalikule arutelule ja mõjude analüüsile.
- Eesti riigi pikemaajalise arengukava põhjalikuks kaalumiseks ja konsensusliku tulevikustrateegia kujundamiseks moodustame Riigikogu Tulevikukomisjoni.
- Selleks et parandada kohalikku haldussuutlikkust ning rahaliste vahendite otstarbekamat kasutamist, toetame maakonna kui omavalitsustasandi taastamist. Pooldame otsevalitud maakonnavolikogu. Maakonnatasandi omavalitsuse ülesanneteks oleksid maakonna kui terviku arendamine, gümnaasiumihariduse, ühistranspordi ja arstiabi korraldamine ning kohalike teede korrashoid ja planeeringud. Need on valdkonnad, kus otstarbekaks ja elanike huve rahuldavaks lahenduseks ei piisa linna või valla vaatenurgast, vaid arvestama peab maakonna kui tervikuga. Ülejäänud valdkonnad oleksid ka edaspidi kogukondlike valdade ja linnade korraldada.
- Muudame omavalitsuste rahastamist selliselt, et on tagatud kõigi Eesti valdade areng ja iseseisvus ning sõltumatus keskvõimu otsustest. Kõigil omavalitsustel peab tekkima motivatsioon oma eelarve tulubaasi kasvatamiseks. Omavalitsuste rahastamissüsteem peab tagama võrdsed võimalused pakkuda kvaliteetseid avalikke teenuseid igas Eesti nurgas.
- Rahastame piirkonnale oluliste haridus-, kultuuri- ja spordiobjektide rajamist riigieelarve regionaalinvesteeringute programmist. Rahastamisotsuseid langetavad maakonna omavalitsused ühiselt.
- Suurendame kodanike osalust riigivalitsemises elektrooniliste meediakanalite abil. Arendame välja kaasamisveebi, mis võimaldaks igal kodanikul kasutada Interneti abi avalike teenuste saamisel, olla kursis riigiametites toimuvaga ja osaleda oluliste otsuste tegemise protsessis ning nende täitmise järelevalves.

- Tagame seadusega Interneti püsiühenduse võimaluse igas Eesti punktis, käsitledes juurdepääsu Internetile kui elanike üht põhiõigust. Selle õiguse tagamiseks toetame riiklikult kogu Eesti katmist traadita Interneti leviga.
- Toetame riigieelarvest koolitusprojekte infoühiskonna teenuste ja võimaluste kasutamiseks vajalike oskuste andmisel eakatele, erivajadustega inimestele, maapiirkondade elanikele, venekeelsele elanikkonnale ja vähem konkurentsivõimelistele inimestele.
- Loomes selge ja läbipaistva süsteemi kodanikuühenduste ja heategevuse rahastamiseks, võimaldades igal maksumaksjal suunata kuni 1% oma tulumaksust tema enda valitud kodanikuühendus(t)ele. Asutame selle idee teostamiseks kodanikuühiskonna sihtkapitali.
- Suurendame noorte õigusi ja võimalusi kaasa rääkida oma kooli, linna, valla ja kogu riigi elus. Selleks et tagada üleriigiliselt aktiivset noortetegevust, viime ellu projekti „Noorte kroon”, millega iga omavalitsus saab vastavalt noorte arvule riigieelarvest vahendeid noorsootöö arendamiseks. Toetame õpilasesindusi, üliõpilasesindusi ja kohalikke noortevolikogusid.
- Toetame valimisõiguse andmist kohalike omavalitsuste valimistel alates 16-aastasest saamisest.
- Edendame meeste ja naiste võrdsõiguslikkust kõigis poliitikavaldkondades ja poliitilises tegevuses. Naised peavad saama väärika esindatuse kõigis valitavates kogudes ning juhtivates riigi- ja omavalitsusametites.

Lõimumine

Eesti on ühiseks koduks erineva etnilise päritoluga inimestele. Sotsiaaldemokraadid seavad lõimumise keskseks eesmärgiks Eestimaa arengusse panustava elanikkonna kujunemise ja määratlemata kodakondsusega inimeste arvu vähendamise. Täiendavaks eesmärgiks on ühiskonna sotsiaalne ühtlustamine ja ühise kommunikatsioonivälja väljakujundamine. Eesti keele kui riigikeele kasutusoskuse ja -vajaduse suurenemine on lõimumise loomulik tulemus. Toetame igati kultuurilise omapära säilimist ja arendamist.

- Tagame loodaval ETV teisel kanalil venekeelsete originaalsaadete ning venekeelsete subtiitritega varustatud programmi edastamise tänasega võrreldes oluliselt suuremas mahus.
- Muukeelsetest peredest pärit laste konkurentsivõime ja hea riigikeele oskuse saavutamiseks suurendame keelekümlusrühmade ja -klasside arvu ning tagame nende finantseerimise kõrgema koefitsiendi alusel riigieelarvest. Erilist rõhku pöörame Eesti ajaloo ja kodanikuõpetuse õpetamisele vene õppekeelega koolides. Vastavad õppematerjalid koostatakse riikliku tellimusega.
- Loomes võimalused tugiõpetaja ja -süsteemide kasutamiseks seal, kus toimub vene ja eesti koolide ühendamine, või koolides, kus lapsed ei õpi emakeeles. Osalisele eestikeelsele õppele ülemineku tagamiseks parandame õpetajate ja koolide ettevalmistust ning kõigi osapoolte võimalikult head informeeritust.
- Selleks et suurendada vene õppekeelega kooli lõpetanud noorte ligipääsu kõrgharidusele, võimaldame senisest enamatele tudengitele riigi kulul stuudiumi lisaaasta keeleoskuse arendamiseks.
- Muudame riigikeele õppimise soodsamaks, andes vähemeelistatud sihtrühmadele tasuta keeleõpet ja teistele protsendita keeleõppelaenu. Jätkame keeleksami läbinutele õppekulude hüvitamist.

- Toetame rahvusvähemuste kaasamist demokraatlikesse otsustusprotsessidesse nii kohalike omavalitsuste kui riigi tasandil. Soodustame muulaste kodanikuhariduse arendamist ning Eesti kodakondsust omavate haritud muulaste karjäärivõimalusi avalikus teenistuses.
- Anname võimaluse sooritada põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksamit emakeeles.
- Pikaajalise elaniku staatuse saamiseks kaotame püsiva sissetuleku nõude neile, kes on siin püsivalt elanud vähemalt kümme aastat.
- Toetame vähemusrahvuste kultuuriseltside tööd.

Haridus

Eesti on valinud võistlusel põhineva elitaarse haridussüsteemi, mis süvendab ühiskonnas niigi suureks paisunud ebavõrdsust. Hariduse missiooniks on turumajandusest tingitud kihistumise leevendamine, mitte selle süvendamine. Haridus, nii nagu ka riigikaitse, on riigi strateegilise tegevuse valdkond ja laste haridusvõimalused ei tohi sõltuda nende endi ega omavalitsuste ebavõrdsetest majanduslikest võimalustest. Riik peab oluliselt enam panustama hariduskorralduse rahastamisse.

Meie praegust hariduskorraldust iseloomustab inimkapitali ja rahaliste vahendite asjatu kulu põhikoolist ja kutsekoolist väljalangenute suure arvu tõttu, üldhariduse liigne domineerimine kutsehariduse üle, õppimise kitsenemine võimalike riigieksamiülesannete lahendamisele ning vähene loovus ja innovaatus, hariduslike võimaluste ebavõrdsus linnas ja maal, riigi vastutuse puudumine koolivõrgu ja hariduse ühtlase kvaliteedi eest, paljudele lastele ja noortele kättesaamatu huviharidus. Kõrgharidus on muutunud enam kui pooltele noortest tasuliseks, insener-tehniliste erialade osakaal on väike ja ei arvesta meie majandusarengu vajadusi, teadlaskaadri juurdekasv ei ole piisav.

Haridus on peamine tagatis demokraatia püsimiseks ja arenguks. Õigus haridusele on inimõigus, mis teeb võimalikuks püüdlemise teiste inim- ja kodanikuõiguste poole, nagu õigus tööle, õigus vabale eneseteostusele, inimväärsele töötasule, kodule, arstiabile jne. Meie hariduspoliitika põhimõte on hariduslike võimaluste võrdsus, sõltumata õppija elukohast ja majanduslikest võimalustest. Eesti hariduse strateegiline siht peab olema teadmispõhise ühiskonna ning teadmispõhise majanduse poole.

- Loomme tugisüsteemi, kus spetsialistid aitavad abivajavaid lapsi sünnist alates.
- Tagame kõigile soovijatele sõime- ja lasteaiakohad.
- Viime lasteaia ja -sõime järjekordade kaotamiseks lasteaia pedagoogide palgad riigi finantseerimisele. See vabastab ligikaudu 500 miljonit krooni omavalitsuste raha kõigile kättesaadava päevahoiusüsteemi arendamiseks ja võimaldab ühtlustada lasteaiaõpetajate palgad kooliõpetajate palkadega.
- Tagame alushariduse rahastamise riigieelarvest: koolieelse lasteasutuse viimases rühmas käivate laste kulud katab riik, samuti rahastab riik koolide juures toimuvat laste kooliks ettevalmistamist.
- Kindlustame riigi poolt tasuta põhi- ja keskkooli. Senisele täiendavalt rahastatakse riigieelarvest koolilõuna kogumaksumus, samuti töövihikud, kunstiõppe tarbed, koolisõit ning õpilaskodude loomine ja ülalpidamine.
- Kaotame põhikooli ulatuses omavalitsuse kohustuse tasuda teisele omavalitsusele, kui õpilane vahetab kooli, kuigi elukoha omavalitsuses on talle õppekoht olemas.

- Põhikoolist massilise väljalangemise peatamiseks alustame kutsekoolide baasil algkooli lõpetanutele kutseõppekallakuga põhihariduse omandamise rühmade loomist – s.t, et seadustatakse 4-aastase õppeajaga töökool; samuti alustatakse abiõpetaja süsteemi elluviimisega põhikoolis.
- Rahastame riigieelarvest kõigi põhikooli- ja gümnaasiumiõpilaste ning kutseõppeasutuste õpilaste huviharidust kahe nädalatunni ulatuses ehk 3000 krooniga aastas. Kõigi koolimajade uksed peavad õpilastele jääma avatuks kella 7-st 18-ni.
- Tagame kõigile 3-aastase kutsekeskkooli lõpetajatele võimaluse täiendavaks õppeaastaks eesmärgiga omandada gümnaasiumitasemega võrreldav üldharidus.
- Soodustame igati gümnaasiumiõpilaste soovi valida valik- ja vabaaineid kutseõppeasutustest ja vastupidi.
- Muudame riigieksamid vabatahtlikuks.
- Loomme riiklikud karjäärinõustamiskeskused kõigis maakondades.
- Seadustame üle-Eestilised palgakokkulepped õpetajatega; kehtima peavad palgaastmed, eriti oluline on meie jaoks alampalga küsimus. Lasteaia, üldhariduskooli, huvikooli (sh spordikooli) ja kutseõppeasutuse õpetajate palgaläbirääkimiste lähtepunktiks kehtestame Eesti keskmise palga.
- Sõlmime lasteaia, üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste, huvikoolide juhtidega tähtajatud töölepingud.
- Viime teadus- ja arendustegevuse vastavusse Eesti arenguhuvidega. Töötame välja uue tasakaalustatud teadus- ja arendustegevuse hindamise süsteemi, mis arvestab enam teadlaskonna panust Eesti arengusse. Tõstame oluliselt arendustegevuse rahastamist.
- Loomme tingimused üliõpilastele õpingute nominaalajaga lõpetamiseks: tagame riikliku koolitustellimuse vähemalt 60%-le keskariduse omandanutest, kindlustades nominaalajaga edasijõudnud üliõpilased 2000-kroonise õppetoetusega kuus ja edukamad täiendavalt 1000 krooniga kuus. Töötame välja üliõpilaste eluasemetoetuse ja transporditoetuse kava.
- Suurendame ühiselamukohtade arvu ja korrastame ühiselamud.
- Kõigile bakalaureuseõppe edukalt lõpetanutele ja magistriõppesse astumise nõuete täitjatele tagatakse riiklik koolitustellimus.
- Suurendame aastaks 2010 täiskasvanuhariduses osalejate osakaalu 6%-lt 12,5%-le ehk teisisõnu, täidame Lissaboni strateegia eesmärgid.
- Laiendame erivajadustega õppurite juurdepääsu kõrgharidusele.
- Lõpetame tasemekoolituse käsitlemise erisoodustusena ja töötame välja riiklikud toetuspõhimõtted täiskasvanute täiendkoolitusele.
- Muudame Eesti haridussüsteemi avatumaks teiste maailma piirkondade jaoks.
- Loomme tingimused õpingute ning töö ja pereelu paremaks ühitamiseks.

Kultuur

Eesti keel ja eesti meel

Põhiseaduslik kohustus tagada eesti rahvuse ja kultuuri, seega ka eesti emakeele, säilimine läbi aegade on tühi fraas ilma tegudeta, ilma mäluta ja inimesteta. Sotsiaaldemokraatliku Erakonna kultuuripoliitika nurgakivideks on:

- 1) Eesti rahvusliku kultuurimälu püsijäämise tagamine,
- 2) Eesti kultuuriruumi elujõulisuse tagamine üleilmastumise ajastul.

Eluterve rahvas peab kultuurikeeles dialoogi teiste rahvastega. Kultuuripoliitika on vaimse julgeoleku ja rahvuse kestmise poliitika.

Kultuuriruum ei ole püramiid, vaid võrgustik. Võrgusõlmede seisund mõjutab otseselt ühiskonna sidusust ja rahva heaolu. Eluliselt olulised on asutused ja vahendid, mis tagavad eesti kultuuri sisu (artefaktide) säilimise, kättesaadavuse ja levimise. Meie kultuuriruumi püsimise tingimuseks on **eesti keele eelisseisund** kõigis valdkondades. Emakeeleõppel on strateegiline tähendus. Tulevikus jääb väikerahva keel püsima juhul, kui sellel on oma kindel koht kiirelt muutuvast ja maailmakeeli eelistavas meedia- ja virtuaalkeskkonnas. Võtmevaldkonnaks on **keele tehnoloogia**, mille rahastamine vajab riiklikku eritähelepanu.

Kultuuridiplomaatia kui Eesti välispoliitika oluline mõõde

Euroopa Liidu tulevik sõltub ühtsetest majandusalustest ning kooskõlastatud välis- ja energiapoliitikast. Ühinenud Euroopa uueks probleemiks on tööjõu liikumisega kasvav migratsioon. Et koos tööjõuga liigub kaasa ka etniline kultuur, siis sõltub meie maailmajao tulevik sellisest poliitikast, mis tagab siin mitmekesise kultuuriruumi püsimise. Euroopaliku kultuuripoliitika alustalaks peab saama ka kõige väiksemaarvulisema kultuurirühmituse omapära ja eluõiguse austamine.

Aeg on küps tõsta uuele tasemele eesti kultuuri esitlemine välismaal. Peame Põhjamaade eeskujul asutama maailma tähtsamates keskustes püsivaid **kultuuriesindusi**, kus on võimalik korraldada eritüübilisi üritusi. Euroopa Liidus olles on aeg asuda süstemaatiliselt arendama kultuurisuhteid meie idapoolsete hõimurahvastega. Eesti saagu neile väikerahvastele aknaks Euroopas.

Kultuuris ei tohi olla söötijäänud valdkondi

Arhitektuur ja **elukeskkonna esteetika** mõjutab igaüht. Linnaplaneerimises ei tohi kiire kasumi teenimise nimel lubada, et erahuvi allutab endale avalikud huvid. Täiustame planeerimisseadust, kaasame senisest enam avalikkust nii detail- kui üldplaneeringute menetlemisse. Aeg on küps riigiarhitekti ameti loomiseks, et juurutada Eestis euroopalikke tavasid avaliku ruumi planeerimisel ning üleriigilise planeeringu koostamisel. Üleriigilise planeeringu kehtestamine tuleb anda Riigikogu pädevusse.

Uus lehekülg tuleb pöörata **kultuuri- ja loodusväärtuste kaitsmisele**. Väärtustekaitstes vajame tõhusat ja harivat selgitustööd, aga ka läbipaistvat riikliku toetuspoliitikat neile, kelle valduses on ehitus- või loodusmälestised.

Üleriigiline kinovõrk lakkas toimimast 1990. aastate alguses. Filmikunsti kui ühe rahvaliku ja paljudes maades populaarseima kunstiliigi elujõu taastamiseks on vaja luua **väärtfilmide kinovõrk**.

Avalik-õigusliku meedia tehnilise ja sisulise uuendamisega ei saa viivitada. Raadio, televisiooni ja audiovisuaalsete arhiivide digitaliseerimine võimaldab igale inimesele talle sobival ajal juurdepääsu raadio- ja teleprogrammidele ning audiovisuaalsetele kunstiteostele. Mitmeprogrammiline rahvastelevisioon annab oluliselt parema võimaluse vahendada maailma rahvaste loomingut Eesti vaatajatele. Rahvusringhäälingu poliitilist sõltumatust kui demokraatliku riigi üht olulist tunnust tuleb kaitsta kõigi vahenditega.

Kultuuri tarbimiselt kultuuri loojaks

Suurriikide kultuuritööstus ei ole eeskujuks Eestile. Loovaks rahvaks jääme siis, kui oskame **väärtustada iga kaasmaalase loomingulist alget** juba maast-madalast. Loovained peavad piisava mahuga sisalduma riiklikus õppekavas, huvihariduskoolide ülalpidamine peab olema tagatud riiklike ja omavalitsuse vahenditega. Täisväärtuslik elukvaliteet tähendab ka igapäevase juurdepääsu kunstilise enes väljenduse võimalustele nagu ka rahva- ja tervisespordi harrastamisele. Lisaks eneseteostusele on oluline ka **kaasaelamisrõõm** – osasaamine meistrite vaatamängust. Aeg on küps kultuuriürituste piletihinna käibemaksu vähendamiseks või selle kaotamiseks. Maksupoliitiliste abinõudega tuleb kultuuri- ja spordirahvast ärgitada otsima atraktiivsemaid töövorme, teenima rohkem omavahendeid, suurendama sel kombel nende iseseisvust ning sõltumatust parajasti võimul olevatest poliitilistest kooslustest.

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna tegevuskava kultuuri alal:

- Tõstame kultuurivaldkonna rahastamise mahu riigieelarves kolmelt protsendilt neljale.
- Kehtestame kultuuritöötajate palgaläbirääkimiste lähtepunktiks Eesti keskmise palga.
- Käivitame riikliku koondprogrammi “Eesti mälu”, jätkame programmide “Digitaalne kultuuripärand 2007–2010”, “Eesti keel ja rahvuslik mälu” rakendamist ning tagame nende rahastamise algselt kokkulepitud mahus.
- Jätkame “Eesti keele arendamise strateegia” rakendamist ja arendamist. Toetame eesti murrete keelekujude kasutamist.
- Rahastame eesti emakeelt käsitlevaid keeletehnoloogilisi rakendusüritusi.
- Toetame emakeelse terminoloogia arendamist. Laiendame veebipõhise keelevara kättesaadavust. Taotleme praktilise eesti keele kursuse sisseseadmist kõigile üliõpilastele erialast sõltumata.
- Viime lõpule avalik-õigusliku ringhäälingu ja tema arhiivi tehnoloogilise moderniseerimise, mis muuhulgas võimaldab avada mitmeprogrammilise rahvustelevisiooni.
- Avame väärtfilmi repertuaarikinod kõigis maakonnakeskustes.
- Kehtestame rahvakultuuriseaduse. Taotleme maakooli, rahvamaja, raamatukogu, koguduse, kohaliku kultuuri- ja spordiseltsi ning muuseumi sidumist üksteist toetavaks võrgustikuks. Rahvamaja kui kultuuri tugistruktuur olgu tasuta kohalike seltside koosolekute ja ürituste korraldamiseks ja ligipääsuks IT-vahenditele.
- Avame välisriikides Eesti kultuuriesindusi, lähetame välisteenistusse kultuuriatašeesid. Lähetame eesti keele ja kultuuri lektoreid välisriikide ülikoolidesse programmi “Eesti keele ja kultuuri akadeemiline välisõpe” raames.
- Taotleme väliseestlaste püsimist eesti kultuuriruumi mõjuväljas, abistame selles Välis-Eesti organisatsioone (kultuuriajakirjanduse ja veebipõhise keelevara kättesaadavus jms). Toetame Välis-Eesti arhiivide tegevust ning väliseestlaste kultuuripärandi säilitamist.
- Toetame Eestis tegutsevaid rahvuslikke kultuuriseltsi, loome vastava sihtkapitali. Toetame kultuuriautonoomia seaduse rakendamist.
- Jätkame hõimurahvaste programmi tegevust Vene Föderatsioonis elavate soome-ugri rahvaste hariduslike ja kultuuriliste püüdluste toetamiseks.

- Laiendame Eesti kultuurivaramu kättesaadavust: kirjandusklassika taastrükid, muuseumivarade eksponeerimine tänapäeva tehnoloogia abil, filmiklassika restaureerimine ja digitaliseerimine, muusikaklassika nootide kirjastamine jms.
- Käivitame sihtprogrammi “Mitmekülgne rahvaraamatukogu”, mille eesmärgiks on raamatukogude varustamine kultuuriajakirjade, teatme- ja väärtkirjandusega, kus kulud jagunevad 50 : 50 keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse vahel.
- Käivitame sihtprogrammi "Eesti lapse raamatuvaramu" eesmärgiga süvendada laste raamatuarmastust ja lugemisharjumust. Lisaks viime sisse kinkekomplektid lapsele lastekirjanduse kullafondist sünni ja koolimineku puhul.
- Taotleme eesti algupärase loomingu autoritasude olulist suurendamist, sh avalik-õigusliku ringhäälingu rahastamist sihiga muuta see eesti muusika-, filmi-, teatriloomingu toetajaks ostusummade näol.
- Toetame maailmakultuuri varamusse kuuluvate kirjandus- ja filmiteoste, näidendite, ooperilibretode eestindamist.
- Taotleme koorimuusika traditsioonide hoidmist, professionaalsete kooride rahastamist. Toetame üldlaulupeo ja kohalike laulupidude kui rahvast vaimset ühendavate suursündmuste korraldamist.
- Lähtume põhimõttest, et muinsuskaitstes säilitamine peab olema lagunemist ennetav. Loomes sihtasutuse, mis haldab riigile kuuluvaid või avalikkusele ligipääsetavaid eraomanduses olevaid muinsuskaitsete objekte. Muinsuskaitseinspektor olgu ka nõustaja ja abistaja, mitte üksnes järelevalveametnik.
- Seame sisse riiklikud stipendiumid õpinguteks linnaplaneerimise erialadel välismaal, et tuua Eestisse maailmakogemusi harmoonilise elukeskkonna, inimkeskse ja esteetilise avaliku ruumi kujundamisel. Täiendame planeerimist käsitlevaid seadusi eesmärgiga seada avalikud huvid erahuvidest kõrgemale.
- Depolitiseerime Kultuurkapitali: minister ei juhi Kultuurkapitali nõukogu; toetuste üle otsustagu valdkonna asjatundjad, mitte poliitikud või ametnikud. Kultuurkapital on loovisikute toetaja, mitte ministeeriumi eelarve teenindaja. Erandjuhtumid, nagu Eesti Rahva Muuseumi uue hoone ehitamise rahastamine KUMU analoogial, olgu võimalikud ainult Riigikogu otsusel.
- Alandame Euroopa riikide eeskujul kultuuriürituste ja spordivõistluste piletitel käibemaksu 5%-le ning vabastame käibemaksust lasteraamatud ning piletid lastefilmide seanssidele.
- Taotleme rahvuskultuuri kesketesse muuseumidesse (KUMU, ERM jt) tehtavate õpilasekursioonide lülitamist õppekavasse.
- Suurendame maksupoliitiliste hoobadega suurfirmade huvi asutada avalikke huviseid teenivaid kultuurirahastuid ja stipendiume.
- Riigi elutööpreemia kunstis, teaduses ja spordis olgu peaministri kahekordne aastapalk.

Loov rahvas harmooniliselt areneval Eestimaal on sotsiaaldemokraatide kultuuriprogramm

Kehaline aktiivsus ja sport

Rahva kehalisest võimekusest ja vaimsest tervisest sõltub riigi jätkusuutlikkus. Sport pole pelgalt meetrid, sekundid ega kilogrammid. Spordi suurim jõud on väärtustes, mida ta kannab. Kahjuks puuduvad Eesti riigil tänaseni täpselt sõnastatud ja kokku lepitud eesmärgid ning ajakava kehalise aktiivsuse tõstmise ja spordi valdkonnas. Täna maailmas on sport

majandusharu, võistlussport kultuurisündmus, tippsport äri, olümpiamängud – rahvusvahelised suhted ja välispoliitika. Tervisesport või liikumisharrastus on lahutamatu osa tervishoiu-, sotsiaal-, keskkonna- ja regionaalpoliitikast; noorte- ja harrastussport on seotud hariduse, integratsiooni ja turvalisusega.

Riigipoolset tuge ja väljaarendamist vajab sportimise ja liikumisharrastusega tegelevate inimeste tervise ja füüsilise seisundi hindamine, regulaarne järelevalve, samuti noorte tervisejärelevalve ja asjakohane nõustamine. Seda kohustust ei saa panna perearstidele ega jätta lastevanemate õlule sõltuvaks nende teadlikkusest ja majanduslikest võimalustest. Riik peab võimaldama kõigile juurdepääsu sportimisvõimalustele, sõltumata inimeste majanduslikest võimalustest.

Kohalike omavalitsuste põhiliseks panuseks on spordirajatiste ja mänguväljakute väljaehitamine ja haldamine, samuti klubide tegevuse toetamine. Riigi kaasabil peaksime jõulisemalt tegelema õpetajate, instruktorite ja treenerite koolitamisega. Haritud ja kutsetunnistusega treeneri palk peaks vastama õpetaja töö tasustamise põhimõtetele ja määradele.

- Töötame välja Eesti Spordi Arengukava.
- Muudame Eesti Spordi Nõukogu toimivaks institutsiooniks ja riikliku spordipoliitika eestvedajaks.
- Jätkame spordiobjektide tänapäevastamist koolides ja sportlike mänguväljakute rajamist lasteaedades, samuti erineva sihtotstarbega spordiobjektide rajamist üle kogu Eesti.
- Ehitame jalgratta- ja rulluisutamise teid 100 km ulatuses aastas.
- Jätkame ujumisõpetuse doteerimist.
- Arendame sportimisvõimalusi vabas õhus ja looduses.
- Varustame lasteaiaid võimlemismattidega ja koolid miinimumkoguse suuskadega.
- Tagame koolides regulaarse tervise- ja kehalise võimekuse kontrolli ning spordirajatiste juures asjakohase nõustamise teabematerjalide abil.
- Toetame maakonnakeskustes spordikoolide taasteket.
- Kompenseerime spordirajatiste külastamiskulusid abi vajavatele sihtgruppidele.
- Vabastame erisoodustusmaksust ettevõtjate kulutused töötajate sportimisharrastuste soosimiseks kehalise aktiivuse edendamise ja tervise tugevdamise eesmärgil.
- Viime treenerite töö ja tasustamise põhimõtted vastavusse õpetajaameti omadega.
- Algatame üleriigilise spordipäeva traditsiooni.
- Laiendame rahvusvahelist koostööd spordiringkondade erialaste teadmiste parandamiseks ja kontaktide tõhustamiseks, seame eesmärgiks tuua Eestisse rahvusvahelisi spordikonverentse, võistlusi ja suurüritusi.
- Tagame omavalitsustele, klubidele ja spordiringkondadele juurdepääsu Euroopa Liidu spordialasele informatsioonile ning Brüsselis asuva büroo nõustamisteenusele. Allkirjastame vastavasisulise koostöölepe sealse esindusega, tasume üldkulud.
- Toetame olümpialiikumist.

Sotsiaalne kaitse

Eesti vajab selgetest põhimõtetest lähtuvat stabiilset ja kogu ühiskonna arengut toetavat sotsiaalpoliitikat. Sotsiaalpoliitika ei tohi süvenevalt muutuda puudustkannatavaid valijaid

manipuleerivaks „poliitkingituste” valdkonnaks maksumaksja enda raha eest. Sotsiaalpoliitika keskmeks peavad olema inimesed, mitte abistavad poliitikud.

Sotsiaalpoliitika ülesanne on tagada kõigile inimväärne elu. Lapsed, pensionärid, puuetega inimesed, töötud ja madalapalgalised töötajad on sotsiaalpoliitika peamisteks sihtrühmadeks. Peame oluliselt parandama nende sihtrühmade toimetulekut – kõigil lastel peab olema võimalus võimetekohaseks arenguks, ning eakatel iseseisvaks toimetulekuks ja tegusaks vanaduspõlveks.

Üheks meie tõsisemaks mureks on muutunud tervishoiuteenuse üha puudulikum kättesaadavus: pikad ravijärjekorrad, mitterahuldav teenindamine, kallid ravimid, avaliku tervishoiu asendamine eratervishoiuga, mis jätab paljud inimesed ilma ravivõimalustest. Samas hoolivad inimesed ise vähe oma tervisest, andmata endale aru, et nende tervis on palju enam nende endi kui arstide kätes. Eesti inimese tervelt elatud eluaastate hulk peab oluliselt tõusma. Toetame kõiki ettevõtmisi, mis on suunatud tervise säilitamisele. Tervislik koolitoit, kehaline aktiivsus koolis, tööl ja puhkeajal. Odavam on rajada terviseradasid ja võimlaid, kui tegeleda AIDS-i, alkoholismi ja suitsetamise tagajärgedega. Odavam on kinni maksta laste huvialane tegevus ja haridustee, kui maksta hiljem töötu abiraha, sotsiaaltoetust või rajada kinnipidamisasutusi. Tegelegem põhjuste, mitte ainult tagajärgedega.

Meie valem elementaarse kindlustunde tagamiseks on lihtne:

3 * 5000

- Miinimumpalk 5000 krooni (aastaks 2008),
- keskmine vanaduspension 5000 krooni (aastaks 2010),
- tulumaksuvaba miinimum 5000 krooni (aastaks 2011).

Samas ei poolda me sotsiaalmaksu tõstmist, vaid pensionide sidumist sotsiaalmaksu laekumisega ja vajadusel riigieelarve toel lisamaksede tegemist pensionifondi. Me ei tohi jätkata ka maksude alandamist. See suurendab sotsiaaltoetuste koormust tulevikus palju enam, kui maksude alandamisest igäüks kokku hoiab. Ärgem unustagem – me oleme väike riik. Igäüks on tähtis, igäühe juurdetulek on oluline.

Lapsed ja pere

Lähtume põhimõttest, et lapsed pole mitte ainult tulevik, vaid ka olevik. Sünnitoetus üksi ei taga vanematele piisavat kindlust lapse edasisel kasvatamisel. Samuti ei taga vanemahüvitis piisavat kindlust saada soovitud arvu lapsi. Senise sünde toetava poliitika kõrval pöörame enam tähelepanu kõikide lastega perede püsivale heaolule ning sellega seotud toetuste ja teenuste arendamisele. Parandame väikelapse vanemate valikuvõimalusi töö- ja pereelu ühitamisel pärast vanemahüvitise perioodi lõppu, tõstes lapsehooldustasu, kaotades lasteaia- ja sõimekohtade järjekorrad ning toetades perepäevahoidu. Tagame tasuta põhi- ja keskhariiduse ning kindlustame 60%-le gümnaasiumi lõpetajatest tasuta kõrghariiduse omandamise võimaluse. Kaotame lastetoetuste mahajäämuse võrreldes palkade ja elukalliduse tõusuga ning muudame sotsiaaltoetuste süsteemi, et tagada toetuste pidev, iga-aastane tõus vastavuses keskmise palga kasvule.

- Tõstame oluliselt lastetoetusi, sealhulgas lapse 3-aastaseks saamiseni makstava lapsehooldustasu 600 kroonilt 2600 kroonini kuus ning üksikvanema lapse toetuse

300 kroonilt 1000 kroonini kuus. Tagame peretoetuste iga-aastase tõusu vastavalt keskmise palga kasvule.

- Pikendame vanemahüvitise maksmise perioodi senise aasta ja nelja kuu pealt aasta ja üheksa kuuni, seejuures kolme viimase kuu eest oleks õigus vanemahüvitisele ainult isal. Tõstame kiiremini vanemahüvitise alammäära.
- Suurendame riigi poolt makstava sotsiaalmaksu (väikelaste emad, ajateenijad jt) arvestuslikku suurust seniselt 1400 kroonilt Eesti keskmise palgani kuus. Peame õigeks senisest suuremal määral laste kasvatamise arvestamist pensionikindlustuses.
- Tagame võimaluse osaleda perekoolis igal lapseootel ja väikelapse perel, olenemata elukohast.
- Loomme väikelaste vanematele täiendkoolituse toetuse, et lihtsustada tööturule tagasipöördumist.
- Loomme fondi üksi last kasvatava vanema toetamiseks, juhul kui teine vanem hoiab kõrvale elatisraha maksmisest.
- Arvestame lapsehoolduspuhkuse aja töötuskindlustuse staaži hulka.
- Pikendame järk-järgult lastetoetuse maksmise iga neile, kes õpivad, kuni 25. eluaastani.

Eakad

Ühiskonna küpsust kajastab kõige paremini eakatesse suhtumine, põlvkondadevaheline solidaarsus. Sotsiaaldemokraatide peamiseks eesmärgiks on kindlustada eakatele inimestele eneseväärikust säilitav elustandard ja teiste eärühmadega võrdne ühiskondlik positsioon. Motiveerime töandjaid võtma tööle vanemaealisi ja vähenenud töövõimega inimesi.

Me ei toeta pensionide tõstmist üksnes enne valimisi. Pooldame pensioni tõusu igal aastal poliitilistest tõmbetuultest sõltumatult.

Oluline on ka sotsiaalhooldusega seonduvate küsimuste lahendamine. Vanadekodud tuleb omavalitsuste, riigi ja erainitsiatiivi koostöös arendada mugavateks ja turvalisteks kodudeks, mis oleks kõigile soovijatele kättesaadavad.

- Tagame pensionide (sh invaliidsus- ja toitjakaotuspension) tõusu igal aastal vastavalt palkade tõusule.
- Teeme pensioni aastakoefitsiendi arvutamise solidaarsemaks. See tõstab keskmisest madalama töötasuga inimeste pensioni.
- Soodustame nende ettevõtjate tegevust, kes võimaldavad pensionile läinud töötajatele erinevaid hüvesid.
- Tagame kvaliteetse hoolduse ja hooldusravi kättesaadavuse abivajajatele. Töötame välja hoolduse ja hooldusravi rahastamise süsteemi – riigi, ravikindlustuse, kohalike omavalitsuste ja inimese enda osalusel, mis teeks nimetatud teenused kättesaadavamaks.
- Suurendame hooldaja toetust ja tagame koduhoolduse ning õenduse (kodude)teenuse stabiilse arengu.
- Kergendame pensionäride ligipääsu taastusravile. Planeerime selleks eraldi vastavad vahendid haigekassa eelarves. Taastusravi võimalus tagaks tervise säilimise ja haiguste ennetamise.
- Kehtestame pensionäridele täiendava ravimihüvitise kuni 1000 krooni aastas.
- Tõstame hambaproteesi hüvitise 4000 kroonini, hüvitades pensionäri ük kord kolme aasta jooksul hambaproteesi eest tasutavast summast 4000 krooni. Pensionäridele, kes

proteesihüvitist ei vaja, hüvitame hambaravi kulud kuni 4000 krooni ulatuses 3-aastase perioodi jooksul.

Erivajadustega inimesed

Erivajadustega inimeste võimalused hooldus-, ravi-, ja tööturuteenuste kättesaamisel on Eestis väga tagasihoidlikud eeskätt riiklike toetussüsteemide alarahastuse tõttu. Seda tuleb muuta.

- Indekseerime puuetega inimeste toetused igal aastal vastavalt riigi keskmise palga tõusule.
- Tagame puuetega inimestele rehabilitatsiooniteenuse kättesaadavuse.
- Tagame puuetega noorte õppimis- ja töötamisvõimaluste parema rahastamise.
- Toetame puuetega inimeste tööturule naasmist, arendades vastavaid toetavaid tööturuteenuseid.
- Muudame korda nii, et puude astet ei saaks vähendada enne, kui toimub reaalne paranemine toimetulekus.

Rahvastiku tervis

Tervis on inimese põhiõigus, mis tähendab seda, et ühiskond peab tagama kõigile inimestele eeldused võimalikult hea tervises seisundi saavutamiseks. Tervishoiu alarahastatuse tõttu on ravijärjekorrad lubamatult pikad, arstidele ja õdedele makstavad töötasud madalad, teenuste kättesaadavus pole küllaldane.

Peame äärmiselt oluliseks rahvastiku tervise igakülgset arendust ning kvaliteetse arstiabi kättesaadavust. Eesti inimeste tervelt elatud eluaastate hulk peab oluliselt tõusma ja elukvaliteet paranema. Selleks on eeskätt vajalik tõsta kõikide sektorite sotsiaalset vastutust ja järjepidevat koostööd rahvastiku tervisega seonduvate probleemide lahendamiseks, arendada haiguste ennetustegevust ja taastusravi, kaasates sellesse nii riigi, haigekassa, tööandjate, kohaliku omavalitsuse kui inimeste enda vahendid.

- Vähendame ravijärjekordi poole võrra, suunates rohkem rahalisi vahendeid tervishoidu. Suuname nelja aasta jooksul tervishoidu täiendavalt 3,5 miljardit krooni.
- Suurendame arstiabi kättesaadavust, suunates riigieelarvest lisaraha perearstide täiendavaks finantseerimiseks, et tagada esmane abi ka ravikindlustamata inimestele.
- Loomme võimalused arstide, õdede ja hooldustöötajate palgatõusuks ning investeringuteks tervise arendusse ja tervishoidu. Selleks tõstame tervisehoiuteenuste hinnad tasemele, mis võimaldab haiglatel investeringuteks kaasata laenuraha. Haiglatele luuakse võrdsed arengutingimused, vältides kulukat "võidurelvastumist".
- Suurendame tervishoiu rahastamise läbipaistvust. Üleminek kulupõhistele hindadele ja seejärel diagnoosipõhistele hindadele.
- Suurendame kohaliku omavalitsuse huvi esmatasandi arstiabi korraldamisel ja tagamisel.
- Muudame tulumaksuseadust nii, et tööandja poolt tehtavaid kulutusi töötajate täiendavaks ravikindlustuseks ja nende tervise edendamiseks ning spordiga tegelemiseks ei käsitleta maksustamisele kuuluva erisoodustusena.
- Muudame tulumaksuseadust nii, et töötaja kulutused enda või oma lapse sportimisele või tervise edendamisele oleksid tulumaksuvabad 5000 krooni ulatuses aastas.

- Laiendame ravikindlustust transpordihüvitiste maksmisega, et kindlustada abivajaja pääs spetsialisti juurde. Suurendame ambulatoorse eriarstiabi kättesaadavust väljaspool maakonnakeskusi.
- Looame avalik-õiguslikel alustel riigi, tööandjate ja ametiühingute koostöös tööõnnetuse- ja kutsehaiguskindlustuse.
- Suurendame riigi koordineerivat rolli HIV-i ja AIDS-i, uimastite tarvitamise ja alkoholismialases ennetustöös.
- Keelustame alkoholitoodete reklaami ja karmistame alkoholipoliitikat.
- Soodustame investeringute ja seadusandlusega kohaliku omavalitsuse ja organisatsioonide osa rahvastiku tervisevajaduste analüüsil ja planeerimisel.
- Suurendame tööandjate huvi töökeskkonda investeerimiseks ja regulaarse töötajate tervisekontrolli teostamiseks. Toetame investeringute tegemist maksusoodustustega.
- Pikendame tasuta hambaravi 20-nda eluaastani.

Majandus

Edusammud majanduses peavad teenima sotsiaalset edu. Eesti eesmärk peab olema tugevam majandus ja õnnelikum ühiskond.

Meile öeldakse: „Eestil läheb hästi, raha on aina rohkem, sellega maksame kõik kinni.” Kuid ei küsita, kuidas see raha täpselt tuleb ja kui kaua veel. On see tõesti targa majanduspoliitika, edukate reformide tulemus või on praegune õitseng soodsal, ajutisel konjunktuuril põhinev? Elame strateegiata, peost suhu, toodame-vahendame, mida juhtub, remondime, mis kulub, vahetame välja, kui enam ei kõlba või ei sobi. Suure osa elanikkonna käitumistavaks on piiranguteta tarbimine ja mõtteviisiks: riigi peale pole tarvis sentigi kulutada. Vähemuse heaolu huvides valitud majandusarengu mudeli järgi tähendab konkurentsivõime vaid avatumat turgu, madalamaid makse ja kontrollimatust, mitte aga süsteemset äritegevust või strateegilistest eesmärkidest lähtuvat käitumist.

Eesti arengu sõlmküsimusteks on üleminek suhteliselt madala tootlikkuse ja palgatasemega majanduselt töötajate kõrgetasemelistel teadmistel ja oskustel põhinevale majandusele. Senine ressurss on sisuliselt ammendatud ning ei ole jätkusuutlik. Üleminek kõrgemale tootlikkusele ja suurematele palkadele vajab riigi senisest tunduvalt suuremat panust majanduse arengusse ja seda eelkõige hariduse, teaduse ja arendustegevuse vallas.

Sotsiaaldemokraatide majandusprogrammi suund on eelduste loomine Targal Tööl põhinevale majandusele.

Arengueeldused

Üleminek TARGAL TÖÖL põhinevale majandusele tähendab eelkõige riigipoolseid suuremaid kulutusi haridusele, teadusele ja innovatsioonile ning riiklikul tasemel korrastatud töö- ja palgapoliitikat. Üleminekut toetab arengut soodustav maksupoliitika koos tasakaalustatud rahanduspoliitika ning euro kasutuselevõtmine. Riik peab arengueelduste loomiseks senisest enam toetama infrastruktuuri arengut ja ühistransporti. Varude piiratus nõuab uusi säästlikke lahendusi energeetikas.

- Sotsiaaldemokraatide hariduspoliitika tagab võrdsete võimaluste loomise hariduselus ning tootlikkuse tõusu majanduses.

- Sotsiaaldemokraatide teadus- ja innovatsioonipoliitika tagab teadmistel põhineva majanduse ennakarengu.
- Sotsiaaldemokraatide töö- ja palgapoliitika tagab töötasude pideva suurenemise, ning arusaamise, et majandusedust peavad võitma kõik ühiskonna liikmed.
- Sotsiaaldemokraatide maksu- ja rahanduspoliitika tagab huvi investeerida ja kasutada maksudest laekunud raha kõigi ühistes huvides.
- Sotsiaaldemokraatide infrastruktuuri- ja transpordipoliitika tagab kõigi piirkondade arengu ja loodust säästvate liikumisvõimaluste loomise.
- Sotsiaaldemokraatide energeetikapoliitika tagab riigi energeetilise julgeoleku kasvu ning ülemineku keskkonnasõbralikumatele kütuseliikidele.

Innovatsioon ja arendustegevus

Innovatsioonil ja arendustegevusel põhinev majandus on jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline. Lähtume seisukohast, et majanduslik edu sõltub innovatsioonipoliitikast, mitte aga sellest, et innovatsioon on hea majanduse tagajärg. Oleme veendumusel, et kui teadmistel põhineva töö eest makstakse kõrgemat palka, kaob Eesti töötajal vajadus otsida suuremat töötasu teiste riikide tööturul.

- Alustame innovaatilist mõtlemist suunavate programmidega kõigis haridusasutustes, koolitame vastavate teadmistega õpetajaid-nõustajaid.
- Suurendame riikliku tellimust kõrgkoolidele innovatsiooni ja arendustegevuse seisukohalt tähtsatele erialadele.
- Täiustame Arengufondi mudelit, kapitaliseerime selle riigi, eraettevõtjate ja välisfondide abil.
- Töötame välja riikliku innovatsiooni *vaucher*'i – riigi toetuse ettevõtjatele tehnoloogia- ja insenerivaldkondade erialade arendamiseks.
- Rahastame riigieelarvest ettevõtetes toimuvat kutse- ja praktikaõpet.
- Kuulutame vee ja põlevkivi temaatika prioriteetseks. Lülitame mõlemad riiklike uurimis- ja arendusprogrammide nimistusse.
- Seisame senisest enam leiutajate autoriõiguste kaitsmise eest. Tunnustame leiutajaid luues nende toetuseks riikliku stipendiumi, mis võimaldaks sihipärast tegevust.
- Moodustame koostöös naaberriikidega rahvusvahelise kiirraudteeprojekti „Rail-Baltic Agency” Tallinn-Berliin operatiivseks ja kvaliteetseks juhtimiseks. Mehitame selle rahvusvahelise meeskonnaga.

Töö ja palgapoliitika

Eesti töö- ja palgapoliitikat tuleb muuta. Vastasel korral jätkub meie töökäte väljavool Euroopasse. Sotsiaaldemokraadid ei raju Eesti tulevikku odava võõrtööjõu sissetoomisele kolmandatest riikidest. Meie tööpoliitika on suunatud sellele, et Eestis oleks kõrge tööhõive ja palgad töötamist väärt. Tähtis ei ole see, milline on Eestis keskmine palk, vaid see, millist palka saab töö tegija tehtud töö eest. Peame oluliseks, et meie töötajad saaksid koheldud samaväärselt ametivendadega Euroopas. Eesti töötaja tuleb tuua koju tagasi. Võime muutustele loota vaid siis, kui toetame riigivahendite kaasabil aktiivset tööhõivepoliitikat ning töötajate täiend- ja ümberõppe süsteemi loomist. Sotsiaaldemokraadid seisavad töösuhetes töötajate õiguste eest.

- Kehtestame aastaks 2008 kõrgharidust nõudvatel töödel üleriigiliseks alampalgaks 10 000 krooni kuus ning oskustöötaja üleriigiliseks alampalgaks 8000 krooni kuus. Selleks muudame palgaseadust ja kaasame tööandjate ja ametiühingute keskliidud.
- Toetame igal tegevusalal üleriigilise palgaleppe sõlmimist kohustuslike palgamäärade kehtestamiseks.
- Kehtestame lihttöötaja üleriigiliseks alampalgaks 5000 krooni kuus. Kahekordistame tänaste riigitöötajate astmepalku. Seisame eeskätt selle eest, et tõuseks eelkõige tavaliste ametnike põhipalk.
- Sõlmime riigitöötajate ametiühinguga palgaleppe põhimõttel, et töötaja põhitasu oleks vähemalt 80% saadavast palgast.
- Suurendame naiste tööhõivet, arendades laste päevahoiusüsteemi, et igal tööd tegeval naisel oleks võimalus riigi poolt toetatud lapsehoiuks.
- Muudame seadust, võimaldades lastevanematel, õppuritel, pensionäridel ja puuetega inimestel töötada soovi korral osalise ja paindliku tööajaga.
- Toetame tööandjaid, kes võtavad tööle vähese konkurentsivõimega inimesi. Peame võimalikuks riigi osalemist ettevõtluses, mis loob töökohti ning võimalusi madala või puudliku konkurentsivõimega inimestele.
- Suurendame vanemaealiste inimeste tööhõivet, võimaldades tööturuteenuseid saada ka vanaduspensioniiikka jõudnutele.
- Seisame võrdse kohtlemise eest tööturul. Võrdse töö eest peab Eestimaal saama võrdset palka.
- Tagame kiire ja tõhusa töövaidluste lahendamise korra. Tõhustame tööseaduste, tööohutuse- ja töökeskkonnaalast järelevalvet.
- Toetame sotsiaalpartnerite organisatsioonide ja sotsiaalse dialoogi arengut.
- Lahendame töötukindlustuse hüvitise saajate ringi. Õigus töötuskindlustuse hüvitisele peab olema ka nendel töötajatel, kes lahkusid töölt poolte kokkuleppel. Suurendame makstava hüvitise suurus 70%-ni nende endisest töötasust esimesel kuuel kuul.
- Panustame konkurentsivõime tagamiseks eeskujuliku hariduse ja oskustega tööjõu ettevalmistamisse. Uuendame kutseharidus- ja täienduskoolitussüsteemi koostöös ettevõtjate ning ametiühingutega.
- Loomme noortele maakonna tasandil karjäärinõustamise süsteemi ja arendame elu planeerimise õpetamist koolisüsteemis võimalikult varasest vanusest alates.
- Anname Tööturuameti õigused, kohustused ja vahendid üle Eesti Töötukassale eesmärgiga tagada integreeritud tööturuteenus.

Maksud ja rahandus

Riigil on kohustus tagada maksude kaudu avalikke teenuseid meile kõigile vastuvõetavas ulatuses. Täna sisepoliitilise konkurentsi mudelis, mida võiks kirjeldada kui „võidujooksu üha lõdvema panustamise suunas”, pole amokijooks maksude vähendamise suunas ühiskonda ja riiki tervendav, vaid halvav. Meie sõnum on: midagi ei saa panustamata. Ühiskonna tasakaalustatud areng, kvaliteetne avalik teenus ja ühiskonnaliikmete turvalisus nõuavad vahendeid, samuti nagu on võimalik vaid üheskoos ja maksutulude abil lahendada elanikkonna vananemisest tingitud probleemid.

- Peatame üksikisiku tulumaksu alandamise.
- Kehtestame 26%-lise üksikisiku tulumaksumäära tuluosale, mis ületab neljakordset keskmist palka.
- Tõstame üksikisiku tulumaksuvaba alammäära 5000 kroonini.

- Anname igale inimesele otsustusõiguse suunata 1% tulumaksust kindlate valdkondade arenguks või sihtgruppide toetuseks.
- Toetame euro kasutuselevõtmist ja tasakaalustatud eelarvepoliitikat.
- Laiendame investeringute soodustamist ettevõtete tulu maksustamisel lisades maksuvabade investeringute hulka ka kulutused töötajate tervisele, haridusele ja kultuurile, kui nendes on kokku lepitud kollektiivlepingus.
- Viime kohaliku arengu rahastamise põhimõtted uutele alustele. Selle abil pääsevad kohalikud omavalitsused riiklikust eestkostest ja saavad sisulise võimaluse iseseisvaks otsustamiseks.
- Peame vajalikuks priiskamist (**vajadusi ületavat tarbimist**) piirava maksu ehk luksusmaksu kehtestamist luksuskaupadele (õhusõidukid, kaatrid ja autod, mille väärtus ületab üht miljonit krooni). Juriidilistele isikutele rakendatakse nimetatud maks juhul, kui tegemist on põhitegevusega mitteseotud kaubaga.
- Toetame maksupoliitika kaudu keskkonnasõbralikku tootmist ja energeetikat, samuti süsteeme, mis ei pärsi majanduse arengut ning maksupoliitikat, kus kogutud maks taasinvesteeritakse täies mahus keskkonnavaladesse tegevustesse.
- Kehtestame 5%-lise käibemaksu kultuuri- ja spordiürituste piletitele.
- Loomme kindlad alused riigi pikaajaliste strateegiate rahastamiseks.
- Peame võimalikuks riigi laenukoormuse suurendamist mõistlikes piirides, kui see on Eesti pikaajaliste eesmärkide ja konkurentsivõime huvides.
- Panustame Euroopa Liidu struktuurfondidest eraldatud vahendite maksimaalsesse ja õigeaegsesse kasutuselevõtmisse, nende kaasfinantseerimise tagamiseks.

Energeetika ja kütus

Oma energeetikaga isemajandav Eesti on võimalik. Eesti peab tugevdama oma energeetilise potentsiaali kasutamist, esmajoones taastuva ja bioloogilise energeetika valdkonnas. Eesti jaoks on kõige olulisem parandada juurdepääsu energiateenustele, suurendada energiatõhusust ja taastuva energia kasutamist. Praegu on Eesti Euroopa Liidu kõige enam energiat raiskav riik. Toetumine valdavalt põlevkivienergeetikale saastab loodust ning põhjustab raiskamist ülekandekadudena. Oleme kindlal veendumusel, et riigi huvi peaks olema põlevkivi säästev kaevandamine ja taastuvenergia üha jõudsam toetamine. Energiavarustus peab kindlustama Eesti julgeolekut. Sotsiaaldemokraatide põhieesmärgiks on tarbijasõbralik elektri hind ja puhas keskkond.

- Revideerime energeetika arengukavad, et tagada varustuskindlus muutunud julgeolekupoliitilises olukorras.
- Karmistame maavarade kasutamise seadusandlust.
- Muudame energeetikasektori arengukavad kohustuslikuks. Arengukavad peavad olema valitsusteülesed, nende kohustuslik täitmine peab olema reeglilik.
- Toetame Euroopa Liidu ühtse energiapoliitika kujundamist, osaleme aktiivselt selle põhimõtete väljatöötamisel ja järgimisel.
- Vähendame järk-järgult põlevkivienergeetika osakaalu 50%-ni sisetootmise kogumahust, tagades samal ajal Virumaa tööhõive säilimise.
- Arendame kavakindlalt taastuvenergeetikat (peamiselt tuule- ja bioenergeetikat).
- Ehitame ülekandeliini Lääne-Eesti saarte ja mandri vahele kasutades ära tuuleenergia potentsiaali.
- Soosime erineva võimsusega kombi-jaamade võrgu rajamist linnadesse ja asulatesse
- Toetame Eesti osalemist rahvusvahelistes energeetikaalastes ühisprojektides.

- Tagame iga kodumajapidamise ja ettevõtte elektrienergiaga varustamise mõistliku aja jooksul.
- Toetame riigiabi korras soojatootmist, et vältida kaugkütte piirkondade lagunemist ja paljude majapidamiste toimetulekuraskusi. Eelistame seejuures taastuval ja kohalikul energial põhinevaid või selleks kohandatavaid soojatootjaid väikeasulates ja -linnades.

Infrastruktuur ja transport

Täna on riik panustanud infrastruktuuri ja ühistranspordi arengusse, lähtudes võimalustest, mitte vajadustest ning perspektiivist. See poliitika on lühinägelik ja ei soosi majandusaktiivsust ega võimalda Eesti kõigi piirkondade ühtlast arengut.

Meie eesmärgiks on tänapäevastada infrastruktuur, mis tagab ohutu ja kiire liikumis- ja majandamisvabaduse. Peame oskuslikult ära kasutama Eesti geograafilise asukoha eeliseid Euroopa Liidu piiririigina.

- Suurendame kulutusi riigi maantee- ja raudteevõrgu tänapäevastamiseks eesmärgiga tõsta liiklusohutust, soodustada majanduskasvu ja suurendada piirkondade konkurentsivõimet.
- Alustame Eestit läbivate neljarealiste maanteed rajamist Tallinna-Tartu-Luhamaa kiirteest, mis peab valmima hiljemalt aastaks 2015.
- Muudame ühistranspordi inimkeskseks – loome üleriigilise piletisüsteemi.
- Aitame lahendada Tallinna transpordi- ja liikluskorraldust. Viime selle vastavusse Euroopa Liidu liikmesriigi pealinna staatusele ja vajadustele.
- Algatame reisiterminaali rajamise Ülemiste, kus kohtuvad nii Eesti-sisesed kui rahvusvahelised lennu-, bussi- ja rongiliinid.
- Suurendame riigipoolset toetust ühistranspordi doteerimiseks. Riigi toetus peab laienema kõigile liinidele, mis ei ole majanduslikult isetasuvad.
- Toetame keskkonnasäästlikke ühistranspordilahendusi. Reisijateveo paremaks korraldamiseks elektrifitseerime kõigepealt Aegviidu-Rakvere raudtee.
- Garanteerime saarte elanikele maanteepikenduse põhimõttest lähtuvad praamipiletite hinnad.
- Tagame aastaringse reisi- ja kaubaveo Eesti sadamate kaudu, suurendades oluliselt jäälohkumise võimekust.
- Viime kõigi Eestimaa koolide juurde tolmuva kattega teed.
- Peame oluliseks Narva piiripunkti tänapäevastamist koostöös Euroopa Liidu ja Venemaaga.
- Suuname ohtlikud transiitveosed suurematest linnadest mööda.

Ettevõtlus- ja majanduskeskkond

Ettevõtluse töö tulemuslikkust saab parandada ettevõtlust soodustava majanduskeskkonna kujundamisega. Ettevõtja vajab selgeid tegutsemisreegleid, kindlust ja prognoositarkust ning üleregulatsiooni vältimist. Tõhusa majanduskeskkonna kujundavad riigi seadusandlus ja valitsuse normatiivaktid, kuid laiemalt võttes ka väliskaubanduse mõju. Me peame muutma avaliku sektori hoiakut ja käitumismalli riigi ja regiooni pikemast arenguperspektiivist lähtuvate plaanide ja tegevuste osas. See on ettevõtjatele sama oluline kui selged seisukohad ja tegevuskavad investeeringute ligimeelitamiseks, lähenemine maakasutuse, planeeringute, ehitamise või bürokraatiaga seotud asjaajamise paindlikkus ning kiirus. Riigi tulubaas on

sõltuv majandustegevuse edust, lisaks Euroopa Liidu struktuurfondide toel tehtud investeeringute eesmärgipärasusest, otstarbekusest ja mahust.

- Tõhustame omanikupoliitikat riigi osalusega ettevõtetes, püstitades selgemad eesmärgid iga ettevõtte lõikes, luues samuti nõustamisahela ja selged protseduurireeglid riigi huve esindavatele inimestele riigi osalusega nõukogudes.
- Oleme valmis asutama uusi riigiettevõtteid majanduskeskkonna tasakaalustamiseks ja elavdamiseks.
- Arendame erinevaid koostöövorme ja sihipäraseid tegevusi ettevõtete omanike kaasamiseks arendustegevuse tõhustamiseks ja tööjõupoliitika täiustamiseks.
- Käivitame pikaajalisi toetusi majandusinvesteeringute projektidele, mis võimaldaksid innovatsioonile suunatud tööstuspoliitika väljaarendamist ja allhanke riigi staatusest vabanemist.
- Suurendame ettevõtlust ja äritegevust toetavates asutustes (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Krediidi ja Ekspordi Garanteerimise Sihtasutus, Eesti Arengufond) vahendite mahtu.
- Muudame Euroopa Liidu tõukefondidest laekuva raha kasutamise läbipaistvamaks, jälgime jaotusotsuste majanduslikku otstarbekust ning suurendame õigeid valikuid kindlustavate struktuuride võimekust.
- Tänapäevastame väike- ja keskmistele ettevõtetele rakendatavaid teenuseid, piirame kulude kasvu kohustuslikuks administreerimiseks.
- Lisame vahendeid turismisektori tugevdamiseks ja arenguks, panustame Eesti tutvustamisele ja tuntusele.
- Suurendame välisesinduste, majandusdiplomaatide ja ekspertide arvu Eesti jaoks majanduspoliitiliselt olulistest piirkondades ja sihtriikides.
- Toetame riigieelarvest Eesti Korteriuhistute Liidu nõustamisalast tegevust.
- Täiustame toetusvorme ja tugisüsteeme, mis võimaldaksid Eesti ettevõtete toodangu juurdepääsu uutele turgudele – riikidesse ja regioonidesse, kus Eestil oma esindused puuduvad. Taotleme selleks teiste Euroopa Liidu liikmesriikide välisesinduste tuge, vajadusel täiustame koostöövorme ja leppeid.
- Taaselustame Eesti riigi maailmanäitustel osalemise traditsiooni, osaledes 2008. aastal Zaragossa mini-EXPO-l. Teeme eeltööd, et olla koos Läti ja Leeduga väärikalt esindatud ka 2010. aastal Shanghais toimuval maailmanäitusel.

Maaelu

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna maaelu- ja põllumajanduspoliitika eesmärgiks on maal elavate inimeste elukvaliteedi parandamine, maaregioonide tasakaalustatud areng ja meie loodusrikkuste otstarbekas ja säästlik kasutamine.

Meie poliitika keskmes on maal elav inimene kui eestlasliku elulaadi ja kultuurilise järjepidevuse kandja – tahame, et elukeskkond maapiirkondades oleks atraktiivne ka noorte jaoks. Soovime, et nad oleksid valmis siduma oma tuleviku eluga maal. Leiame, et tuleb igati toetada igipõliseid peretalude traditsioone hoidvaid ja traditsioonilisi väärtusi kandvaid talunikke. Iga kodu maal on oluline.

Maamajanduse aluseks on võrdselt nii põllumajandus, metsandus, kalandus kui ka muu maaettevõtlus. Maamajanduse arendamiseks on palju kasutamata võimalusi, nagu väikeettevõtete ja füüsilisest isikust ettevõtjate tegevuse toetamine ja efektiivsem

reguleerimine, kohaliku mitmekesise kvaliteetse toidu tootmine, biokütuse tootmine ja otseturustamine, samuti kasutusest väljas olevate põllumajanduslike maade taaskasutusele võtmine energiatoorme tootmiseks, maaturismi arendamine, puidule suurema lisandväärtuse andmine, kaugtöö võimaluste parandamine.

Maaelu elavdamise üheks keskseks võtmeks on külakogukonna ja selle identiteedi arendamine. Nii majanduslik kui kultuuriline ühistegevus on aastasadu olnud tugeva külaühiskonna aluseks. Eesti küla on 20. sajandil üle elanud kolm suurt reformi, täna aga taas oma kohta ning positsiooni leidmas. Seda suundumust tuleb hoida ja tugevdada.

Kõigis Eesti piirkondades tuleb tagada inimväärne elu. Töötame selle nimel, et muuta maapiirkonnad inimestele väärrikaiks elukohtadeks.

Külaühiskond

- Anname maal elavatele inimestele ja nende ühendustele järjest enam õigust otsustada, millised projektid on maapiirkondadele esmatähtsad.
- Panustame senisest rohkem maapiirkondade infrastruktuuri arengusse – põhiharidus, huviharidus ja sportimisvõimalused peavad olema kättesaadavad võimalikult kodu lähedal.
- Rakendame külainfrastruktuuri toetusprogrammi, et aidata kaasa veekaevude, kanalisatsiooni, kohalike teede, elektri- ja sidevõrkude rajamisele ning Interneti kättesaadavuse parandamisele.
- Toetame rahaliselt ja nõuannetega kohalikku omaalgatust ja seda arendavaid organisatsioone.
- Arendame ja toetame laenu- ja hoiuühistute teket ja nende koondumist Ühistupangaks.

Maaettevõtlus ja põllumajandus

- Arengutoetused peavad jõudma reaalsete arenguabi vajajateni. Arengutoetustest ei tohi kujuneda ettevõtluse kasumilisandit.
- Arendame nõuandeteenistust, et aidata maaettevõtjat praktiliste investeerimisotsuste tegemisel. Pole olemas „lootusetuid väiketalusid”. Tuleb vaid leida sobivad lahendused ja aidata vajalikud investeeringud ellu viia.
- Toetame Eesti põllumajandussaaduste otseturunduse laialdasemat kasutuselevõtmist, mahetoodete jõudmist turule ning tootjate, töötlejate ja kaubanduse koostööd. Peame õigeks, et Eesti Kaitseväge kasutaks eelkõige kodumaist toitu.
- Toetame põllumajandustoetuste maksmist Euroopa Liiduga kokkulepitud maksimaalmääraades.
- Oleme vastu põllumajandusliku diislikütuse aktsiisi tõusule.
- Toetame jätkuvalt seda, et nii biodiisel kui bioetanool oleksid aktsiisimaksuvabad. Looma komplekssüsteemi Eesti oma biokütuste ressursside tõhusamaks kasutamiseks. Energeetilise toorme tootmisest peab kujunema uus ja oluline põllumajandusharu.
- Looma riigi ja põllumeeste koostöös põllumajanduse saagikahjude korvamise tarvis vabatahtliku kindlustussüsteemi.
- Muudame piimakvoodi jagamise korda taoliselt, et investeeringuplaani olemasolul on väike ja keskmistel piimafarmidel võimalus tootmist suurendada ja muutuda seeläbi konkurentsivõimelisemaks.

- Soodustame ja peame väga oluliseks põllumajandusministeeriumi koostööd põllumajanduslike õppe- ja teadusasutustega.
- Viime lõpuni maareformi.

Kalandus

- Arendame välja tõhusa meetmete süsteemi kalanduse praegusest kriisist väljatoomiseks, toetades nii kalurite tegevuse mitmekesistamist, esmast kala ümbertöötlemist kui ka ühise turustamise arendamist.
- Toetame kalanduse, turismi, kohaliku toiduainetetööstuse ning toitlustuse koostööd rannikupiirkondades.
- Toetame kalakasvatuse võimaluste maksimaalset kasutamist Eestis.
- Koondame kogu kalanduse administreerimise Põllumajandusministeeriumi alla.

Metsandus

- Toetame erametsandust ja sellega seotud organisatsioone. Peame oluliseks, et võimalikult laiale omanikeringile jätkuks motivatsiooni erametsa hooldamiseks ja haldamiseks.
- Muudame tulumaksuseadust, võimaldades füüsilisest isikust metsaomanikel müüa tulumaksuvabalt oma metsast saadud metsamaterjali 45 000 krooni ulatuses aastas.
- Seisame metsajärelevalve olulise tõhustamise eest, kaaludes sealhulgas ka metsavahi ametikoha ja kordonite võrgu osalist taastamist.
- Viime metsanduse juhtimise keskkonnaministeeriumilt üle põllumajandusministeeriumile.

Keskkond

Keskkonnaprobleemid on teravdumas üleilmselt. *Per capita* on Eesti maailmas viiendal kohal vee raiskamises ja esikümnes süsinikdioksiidi tootmises. 2006. aasta talvised sündmused Soome lähel andsid hävitava hinnangu meie keskkonnareostuse tõrjumise võimele. Viimased metsatulekahjud näitasid meie abitust kaitsta oma suurimat rikkust – loodust. Väga suur töö ootab meid ees jäätmetehnoloogia valdkonnas. Kipume teenima raha keskkonna arvelt, mõeldes seejuures liialt vähe järeltulevatele põlvkondadele.

Looduslik mitmekesisus

Looduskaitse korraldamisel lähtume seisukohast, et Eesti looduslik mitmekesisus (looma- ja taimeliigid, nende elupaik, maastikud jne) on rahvuslik vara, mille väärtus aastatega kasvab.

- Tagame Eesti metsade, märgalade ja siseveekogude pikaajalise säästva kasutuse.
- Kujundame üleriigilise rannikukaitse ja -korralduse süsteemi ja rannikumere kaitsealade võrgustiku.
- Tagame liigi- ja elupaigakaitse piisava rahastamise rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks ja Eesti loodushoiu vajaduste rahuldamiseks.
- Taastame Pandivere veekaitseala.

Jäätmemajandus

Leiame, et kogu tegevus jäätmemajanduses peab olema suunatud jäätmete vähendamisele, sorteerimisele ja taaskasutusele, et vältida jäätmekäitluse hindade kontrollimatut kasvu. Ökoloogiline on pikas perspektiivis ka ökonoomiline.

- Toetame riigi, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute tegevust uute jäätmete taaskasutuskeskuste rajamisel.
- Viime aastaks 2009 ümbertöödeldava prügi osakaalu 70%-ni kogutud prügist.
- Kehtestame ettevõtetele proportsionaalse jäätmemaksu.
- Parandame orgaaniliste jäätmete kogumist ja kompostimist tiheasustusega elamualadel eesmärgiga kompostida 2011. aastaks 30% orgaanilistest jäätmetest.
- Rakendame maksusoodustusi ettevõtetele, kus taaskasutatava materjali osakaal tootmises hõlmab vähemal 1/3 tekkinud jäätmetest.
- Jätkame linnade ja alevite reovee puhastusseadmete rajamist ning renoveerimist.
- Looime inimestele paremad võimalused sorteeritud prügi äraandmiseks eriotstarbelistesse konteineritesse tiheasustusega elamualadel.
- Toetame tagatisrahata pakendite ja pakendijäätmete vastuvõtupunktide võrgu tihendamist, et motiveerida pakendite tagastamist.
- Lülitame säästva arengu läbiva teemana haridusasutuste õppekavadesse. Käivitame avalik-õiguslikus ringhäälingus säästva arengu põhimõtteid tutvustava ja propageeriva kampaania.

Keskkonnaohutus Läänemerel

Läänemerest on saanud Euroopa Liidu sisemeri. 2006. aasta talvel demonstreeris Eesti oma täielikku suutmatust nii õlireostuse likvideerimisel kui ka süüdlaste kiirel tabamisel. Lähtudes saadud kogemustest ning arvestades naftavedude kasvu:

- Süvendame rahvusvahelist keskkonnavalast koostööd kõigi Läänemere riikidega.
- Toetame tõrjearustuse kohustusliku miinimumi kehtestamist kõigile Läänemere riikidele koos kokkuleppega tõrjevahendite otstarbekaks paigutamiseks kõigisse olulisematesse sadamatesse.
- Taotleme rahvusvahelist kokkulepet naftalootsi teenistuse sisseviimiseks Läänemerel.
- Taotleme operatiivse ilma-mere-mudeli rahastamist ning rakendamist süüdlaste tabamiseks ning tõrje- ja päästetööde juhtimiseks.

Keskkonnakaitset edendavad meetmed

- Taotleme aktsiisimaksu kaotamist mootorikütustele, mis on toodetud etanoolist ja teistest taastuvatest loodusvaradest. Samas taotleme taastumatutest loodusvaradest toodetud mootorikütuse aktsiisi järk-järgulist tõstmist.
- Peame oluliseks piiri- ja siseveekogude kaitsmist.
- Tõhustame kontrolli keskkonnanormide täitmise üle sadamates, raudteejaamades ja ladudes, vältimaks ohtlike ainete käitlemisest ja ladustamisest tekkivat ohtu.

- Viime tootmiskarjäärid tööstuslikuks tootmiseks sobivatesse piirkondadesse, eemale elurajoonidest ja Tallinna lähiümbrusest.
- Kõige keskkonnasäästlikum ühistranspordiliik on raudteetransport. Selle eelisarendamiseks tuleb säilitada raudtee infrastruktuur riigi omanduses, kasutada Euroopa Liidu toetusi olemasoleva raudteevõrgu renoveerimisel ja uute trasside väljaehitamisel ning toetada taastuvatest loodusvaradest toodetud mootorikütust kasutavate mootorvagunite (rööbasbusside) kasutuselevõtmist.
- Pärast taastuvatest loodusvaradest toodetud mootorikütuse aktsiisist vabastamist peavad esimeses järjekorras etanooliküttele üle minema bussid linna- ja linnalähiliinidel. Riik toetab selles omavalitsusi ja transpordiettevõtteid, aidates kompenseerida bussipargi ümberehitust ning vabastades etanooliküttele busse kasutavad ettevõtted vastava transporditeenuse käibemaksust.
- Ühistranspordil põhineva reisijateveo kõrval peame teiseks eelistatumaks transpordiliigiks kergliiklust. Seetõttu käivitame kergliikluse arengukava koostamise ning loome tegevuskava kergliikluse soodustamiseks.

Sisejulgeolek

Sotsiaaldemokraadid peavad sisejulgeolekupoliitikat kõigi erakondade ühiseks vastutuseks. Isegi selleks, et tõsiselt tegeleda vaid kõrgeima riskitasemega sisemiste ohtudega ja tagada valmisolek nii igapäevaseks reageerimiseks kui suurteks kriisideks, tuleb lähiaastail sisejulgeolekusse investeerida miljardeid. See eeldab panust kõigilt poliitilistelt jõududelt.

Eestil ei ole täna ühtset ja valdkonda tervikuna katvat sisejulgeolekupoliitikat. Nii piirivalve, politsei, päästeteenistus kui vanglasüsteem vaevleb rahapuuduse ja sellest tulenevalt ka tööjõu puuduse käes. Väljaõppinud ja kogenud politseinikud lähevad välismaale lihttöölisteks. Päästeteenistujate arv on kahanenud kriitilise piirini, mis võib kahjustada osutatava abi kättesaadavust ja kvaliteeti. Piiril on suurenenud tõenäosus, et ebaseaduslikud piiriületused avastatakse hilja ja piiririkkujaid ei tabata riigipiiri lähialal. Sisejulgeoleku valdkonnas ei maksta konkurentsivõimelist palka, puudu on elementaarsest tehnikast. Terves valdkonnas on puudu enam kui 2000 töötajat. Praeguste töötajate äravool jätkub. Personali alakomplekteerituse ja väljaõppe probleemide tõttu võib lükkuda edasi Eesti ühinemine Schengeni õigusruumiga.

Senisest oluliselt enamat tähelepanu väärivad korruptsioonivastane võitlus ja vastuluure. Pärast 11. septembrit 2001 peab terrorismiaktatsioonide reaalse võimalusega arvestama ka Eesti. Kaitsepolitsei arendamine on ülioluline.

Sotsiaaldemokraatide eesmärk on saavutada turvaseme võimalikult kiire ja tuntav tõus, kasutades järgnevaid meetmeid:

Peatame kaadri voolavuse politseis, piirivalves, päästeametis ja vanglasüsteemis, väärtustades nimetatud elukutseid ühiskonnas.

Selleks:

- Tagame politseinikele, päästeteenistujatele, piirivalvuritele ja vanglaametnikele aastaks 2008 konkurentsivõimelise palga, minimaalselt Eesti keskmise.
- Töötame välja ja jõustame aastaks 2008 päästeteenistuse seaduse, millega oleks sätestatud teenistuse eripära (24-tunnine töövahetus, valveaeg) ning tagatud päästeteenistujate sotsiaalsed garantiid võrdselt teiste jõu- ja operatiivstruktuuridega.

- Töötame välja ja jõustame aastaks 2008 piirivalve teenistusseaduse, mis määratleks teenistuse eripära ja sellest johtuvad sotsiaalsed tagatised.
- Täidame vakantsed ametikohad politseis, päästeteenistuste riiklikes komandodes, piirivalvekordonites ning nende tugiteenistustes. Politsei, piirivalve ja päästeameti funktsioonid ei tohi minna erasektori kätte.
- Tagame piisavad rahalised vahendid politseinike, päästeteenistujate ja piirivalvurite tulemuslikuks ja kvaliteetseks kompetentsipõhiseks õppeks.
- Toetame Haagi tegevuskava rakendamist ja Euroopa Liidu liikmesriikide vahelist koostööd justiits- ja siseküsimumustes, erilist tähelepanu pöörame politsei- ja õigussüsteemile, samuti piiriületamise, immigratsiooni ja varjupaikadega seotud küsimustele.

Tagame politseis, piirivalves ja päästeteenistuses kaasaegsed töötingimused ja -vahendid.

Selleks:

- Varustame kõik politseisõidukid tänapäevaste sidevahenditega.
- Uuendame päästeteenistuse masinaparki ning soetame piisavas koguses spetsiifilist tulekustutus- ja päästevahendust.
- Täiendame pääste- ja otsingutöödel osalevat lennuvahendite parki kolme uue helikopteriga ning lennuvahendeid tänapäevaste tehniliste otsinguvahenditega.

Tagame politseis, piirivalves ja päästeteenistuses nõuetekohase valmisoleku nii igapäevaseks reageerimiseks kui kriiside lahendamiseks.

Selleks:

- Viime päästeteenistuses operatiivse valmisoleku 100%-ni tänase 33% asemel.
- Määratleme hädaolukordade puhuks erinevate ametkondade vastutusala.
- Formeerime spetsiaalse koolituse läbinud täiendavaid politseiüksusi et menetleda tõhusamalt politseiprefektuuride teenistuspiirkondadeüleseid kuritegusid (majanduskuriteod, infotehnoloogiakuriteod, rahapesu ja terrorismi rahastamise kuriteod, narko- ja vägivallakuriteod, inimkaubandus, sh prostitutsioon).
- Tagame politsei kohaloleku riigi infrastruktuuri seisukohalt tähtsatel objektidel (Tallinna lennujaam, reisisadam jm) seoses rahvusvahelise terrorismi- ja ekstremismiohu suurenemisega.
- Töötame välja tõhusa rehabilitatsioonisüsteemi ohvrite abistamiseks. Koostame tegevuskava prostitutsiooniga võitlemiseks, ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks prostitutsiooni kahjulikkusest ja selle seostest inimkaubandusega.

Suurendame sisejulgeoleku riskide maandamist vabatahtlike kaasamisega.

Selleks:

- Moodustame Kaitseliidu malevate baasil reservüksusi ja arendame nende koostöövõimet päästekomandodega.
- Moodustame Kaitseliidu malevate baasil vastava väljaõppe saanud päästekompaniisid, samuti vabatahtlike tuletõrjajate üksusi Päästeameti reservi loomise eesmärgil.

Korraldame siseministeeriumi allasutuste töö ümber nii, et Schengeni õigusruumiga liitumisel väheneksid isikute vaba liikumisega seotud potentsiaalsed riskid miinimumini.

Kaitsepoliitika

Meie eesmärgiks on tagada Eesti kaitseväge struktuur ja korraldus, mis teenib Eesti riigi kaitsmise huve ja on korraldatud viisil, mis parimal moel vastab Eesti vajadustele meie regiooni ja maailma julgeoleku kontekstis. Eesti peab säilitama võimekuse valmistada ajateenistuse baasil ette reserviste ja tagama piisavalt professionaalse ettevalmistuse nii Eesti välismissiooniüksustele, Eestis paiknevatele kaitsevägeüksustele kui ka ohvitseride rahvuslikule kaadrile.

- Seisame kindlalt selle eest, et NATO kui transatlantiline sõjaline liit jääks esimeseks valikuks mis tahes sõjalise operatsiooni planeerimisel ja läbiviimisel, kus on kaalul nii Euroopa kui Põhja-Ameerika julgeolekuhuvid.
- Oleme vastu sõjaliste võimekuste, sh sõjalise planeerimise võimekuste dubleerimisele NATO-s ja Euroopa Liidus.
- Osaleme aktiivselt NATO kiirreageerimisjõudude ja Euroopa Kiirreageerimisüksuste väljaarendamisel. Toetame Euroopa koostööd Euroopa Liidu riikidega sõjalise „2010 Peaesmärgi” (Headline Goal 2010) väljatöötamisel ja tagame Eesti aktiivse osalemise Põhjamaade lahingugrupis.
- Suurendame vabatahtlikult ajateenistusse astuvate noorte arvu ja tõstame kaitseväge laste haridustaset, luues riikliku motivatsioonisüsteemi (õppelaenusoodustused, riiklikud õppekohad kõrgkoolides jms).
- Jätkame aktiivset osalemist rahvusvahelises sõjalises koostöös nii ÜRO, NATO, Euroopa Liidu kui ka rahvusvaheliste koalitsioonide poolt juhitud rahu- ja julgeolekuoperatsioonides. Solidaarsus liitlastega ja aktiivne osalemine rahvusvahelises sõjalises koostöös on kindlaim tagatis selleks, et meid sõjalise ohu korral ühiselt kaitstaks.
- Viime Eesti kaitseväge tasemele, kus suudame lähetada välismissioonidele ja tagada missiooni kestel igal aastal 8% maaväge struktuurist, ning kus 40% maaväge struktuurist on vajadusel võimeline missioonidel osalema.
- Osaleme Euroopa Kaitseagentuuri töös ning toetame süvendatud koostööd Euroopa Liidu riikide vahel kaitsetööstuse ja tehnoloogia arendamise valdkonnas.
- Arendame Kaitsealiidu kui vabatahtlikkusest põhineva riigikaitse organisatsiooni võimekust siseriiklike ülesannete täitmiseks ja välismissioonidel osalemiseks.

Eesti ja maailm

Sotsiaaldemokraatlik Erakond näeb Eesti kesksete välispoliitiliste eesmärkidena:

- Eesti iseseisvuse kaitsmist ja kindlustamist,
  - Eesti poliitiliste, julgeoleku- ja majandushuvide edendamist,
  - rahu ja demokraatia kaitsmist ja edendamist nii Eesti lähiümbruses kui kogu maailmas.
- Muudame Eesti Euroopa Liidus ja NATO-s “uusliikmest” tõhusalt toimivaks ja autoriteetseks liikmesriigiks.

- Osaleme aktiivselt Euroopa Liidu ühiste poliitikate väljatöötamisel valdkondades, mis on otseselt seotud riigi julgeolekuga ja mida on vaja ellu viia riikideülesel tasandil (immigratsioonipoliitika, energiajulgeolek jms).
- Muudame Euroopa Liidu tõhusamaks ja arusaadavamaks, toetades Euroopa põhiseadusliku lepingu vastuvõtmist ja ellurakendamist.
- Toetame aktiivselt Euroopa Liidu edasist laienemist pärast Bulgaaria ja Rumeenia liitumist ning abistame Euroopa Liiduga lõimuvaid riike – Horvaatiat, Türgit, Albaaniat ja Makedooniat – reformide elluviimisel.
- Toetame lahenduse leidmist teiste Lääne-Balkani riikide (Bosnia ja Hertsegoviina, Serbia, Montenegro) integreerimiseks Euroopasse.
- Toetame Ukrainat, Moldovat ja Gruusiat reformide läbiviimisel ning demokraatia tugevdamisel läbi kahepoolsete arengukoostöö projektide ja Euroopa Liidu ühise poliitika.
- Toetame Ukraina ja Gruusia reforme, mis on suunatud NATO liikmelisuse kriteeriumide saavutamisele, toetame Aadria mere grupi (Horvaatia, Albaania, Makedoonia) liitumist Alliansiga.
- Osaleme lahenduste otsimisel Euroopa Liidu lähinaabruse külmutatud konfliktidele (Mägi-Karabahhia, Transnistria, Abhaasia, Lõuna-Osseetia).
- Tähtsustame kahepoolseid lähedasi suhteid Ameerika Ühendriikidega ja seisame tugevate ja konstruktiivsete transatlantiliste suhete eest.
- Arendame tihedat koostööd Läänemere riikidega regionaalselt olulistes valdkondades (keskkond, energeetika ja infrastruktuurid, transport, julgeolek jms).
- Arendame konstruktiivseid suhteid Venemaaga ning oleme valmis aitama Venemaal Eesti-Vene piirilepingu ratifitseerimisel ja jõustamisel.
- Arendame aktiivselt välja Eesti rahvusliku kompetentsi meist geograafiliselt kaugete, ent välis- ja julgeolekupoliitiliselt oluliste regioonide tundmisel (Lähis-Ida, Hiina, India jt).
- Toetame hõimurahvaste ja omariikluseta põlisrahvaste püüdlusi rahvusvaheliste konventsioonide raames.